

Az igazat mondd, ne csak a valódit!

[© Orvos Levente 2006 | orvosl.hu]

Jézus Krisztus nemegyszer kárhoztatta és képmutatónak nevezte a farizeusok „igazságosságát”, mely azzal vált jogtipróvá, hogy nem tudott túllépni látszatigazságok hangoztatásán. Keresztelő Jánost például bolondnak tartották aszketikus viselkedése miatt, Jézust pedig többek között azért nem fogadták el, mert felfogásuk szerint egy „falánk, borissza ember, a vámosok és a bűnösök barátja” nem lehet az igazság embere. Csodáit ördögösségnek tartották, gyógyításait pedig bűnnek, csak mert magatartása törvényértelmezésüknek ellentmondott. Jézus nem is tudott érdemi párbeszédet folytatni velük, vitái rendszeresen úgy értek véget, hogy „otthagya őket”.

A „farizeusok kovásza” ma is élő valóság, csak most doktriner elviségnek, szélsőséges racionalizmusnak hívjuk. Ez a gondolkodásmód jellemzi a Prohászka Ottokár püspökkel szemben felsorakoztatott szinte összes vádat. A félreértések és csúsztatások elkerülése végett ezért le kell szögezni, hogy a főpap csak egy határozott, jól körülírt, jogrendek fölött átívelő legegyetemesebb és leginkább emberhez méltó jogi-erkölcsi horizont alapján ragadható ki korának társadalmi kereteiből, és vonható felelősségre. Mivel pedig jelenleg magasabb rendű normarendszert nem ismerünk, Prohászka vélt antiszemitizmusát a keresztény erkölcs próbakövén kell bizonyítani. Tehát sem a marxizmus, sem más divatos liberálisszinkretista eszmerendszer nem szolgáltathat elégséges alapot a felelősségre vonáshoz, holott a legtöbb kritika éppen ebből az irányból érkezett, érkezik.

Tanulmányomban, melyet a székesfehérvári egyházmegye április 1-jei Prohászka-konferenciáján fogok ismertetni, rámutatok, hogy az egykori püspök keresztény szempontból nem marasztalható el. Ha pedig ez tényleg így van, akkor a vád kénytelen helyette a kereszténységgel szemben lefolytatni az eljárást, de ez minden bizonnyal nagyobb falat lesz. Egy felelős döntés keresztény szemléletű erkölcsi megítélése ugyanis nem azonos több részcsелеkedet környezetből kiemelt doktriner vizsgálatának matematikai eredőjével, hanem valami egészen más. Eszerint abból, hogy Prohászka Ottokárnak voltak mai szemmel kifogásolható nyilatkozatai, még nem következik, hogy életműve a maga egészében erkölcstelen volt (vö. Jézus ostort fon, János evangéliuma 2,15). De ennek belátásához teljes mélységében kell ismerni a morális – ezen belül a dilemmahelyzetek megoldására vonatkozó – szabályokat, a kettős hatás elvét és így tovább. Tudni kell hozzá, hogy milyen jogokkal és főként lelkiismereti kötelesekkel járt 1905 és 1927 között a püspöki megbízatás, és ez

mennyiben befolyásolta az egyébként is kimagasló szociális érzékenységgel megáldott főpapot. Ezenkívül tisztában kell lenni a judaizmus Tórában dokumentált tanításával; e hitletétemény hatástörténetével mind a zsidóságra – ezen belül a hitehagyottakra(!) –, mind áttételesen a kereszténységre nézve. Továbbá a zsidóság lelki alkatával, különös tekintettel a „gettóizoláció” okozta deformításokra – ahogy Jászi Oszkár fogalmazott –; a magyar történelem sajátos fejlődésével, kezdve a zsidó migrációval, az 1867-es asszimilációs törvénnyel, nyomában az elhibázott asszimilációval, majd a polgári házasság bevezetésén át az 1918-as hatalomátvételig és a kommünig. Látni kell hozzá, hogy mit jelentett a hagyományosan keresztény magyarság számára az ezeréves kultúra összeomlása, valamint Trianon, és ebben milyen mérvű felelősség nyomja a zsidóság vállát.

Kulcsszerepet játszik Prohászka megítélésében a *numerus clausus* objektív ismerete. Az egyházjog a római jogot követve a „lelkek üdvösségét” tartja a legfőbb jónak (1752. kánon). Persze a jogértelmezés tisztában van vele, hogy a római jog *salus publica est suprema lex* alapelve mintájára ez elsődlegesen a közjóra vonatkozik, és csak másodlagosan az egyénekre. Amikor tehát Prohászka Ottokár *numerus clausus*-ban játszott szerepére gondolunk, ne feledjük el az eseményeket e szűrőn keresztül nézni. Mit jelent ez? Például azt, hogy a *salus animarum* bizonyos válsághelyzetekben olyan döntést is kívánhat felelős pozícióban lévő emberektől, amely ugyan egyeseknek látszólagos jogsérelmet jelent, ám a közösség gyarapszik általa, és mellyel ellentétes döntés sem menekülhetne a felelősségre vonás alól. Hangsúlyozzuk, hogy ez válsághelyzetekre vonatkozik, és az adott szituációban a kettős hatás elve alapján ez a kisebbik rossz. Ha mármost valaki mit sem tud Prohászka döntésének elvi hátteréről, könnyen bakot lőhet egy anakronisztikus és dilettáns bírálattal, amikor egy fikciót, a vegytiszta jogelvet siratja, miközben a nemzet egészének társadalmi válságáról nem vesz tudomást.

Az egyházmegye konferenciáján szó lesz a *numerus clausus* körülményeiről, továbbá arról, hogy az azért nem volt oly mérvű jogsérellem a zsidóságra nézve, mint ahogy beállítják. Ha pedig Prohászkat az utókorra gyakorolt negatív hatása miatt kívánjuk felelősségre vonni (vö. hungarizmus), ez körülbelül olyan, mint a kés feltalálóját gyilkossággal vádolni.